

ACC. NR. M. 13869:1-23.f.d. lantbr.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Nils Hansson
Härad: Braa Adress: Bjärshög, Kramby
Socken: Bjärshög, m. fl. Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1954 Född år 1876 i Bjärshög

Kramby och lantbruk. s. 1-23.

Lu F 99.

Lup 99
1.

Svar till frågelista LUF 99 Kvarnar och Kvarndrift.
På denna ort såväl som i västra och södra Skåne har
funnits två sorters väderkvarnar den äldsta typen som
var så beskaffen att när den skulle stå rätt mot vinden
så vrid man hela kvarnen på när som foten som
stod stilla och var murad och var anpassad med grova
timmerstockar som stod i förbindelse med själva
kvarnen på karnens nedersta del var också groft
timmer som gjorde att man kunde vrida hela
översta delen som var bygd av träder och timmer-
stockar denna sorts kallar man möller men så finns
en sorts väderkvarnar som vara byggda från
grunden översta delen på dessa var en kypel och
som kvarnaxeln och ringarna var fästade på denna
kvarn kallar man för Holländska kvarnar när dessa
skulle användas så vrid man översta delen så ringar
stod rätt mot vinden och så måste möllaren som
kallades som var ägare eller anordnare till kvarnen

ställa seglen rätt när det var dålig eller svag vind
så recklades seglen ut på hela vingen men när det
var stark bläst så kunde möllaren ta eller ställa seglen
så inte mer än halva seglet fungera så gick möllan lugom
fort det kunde ju inträffa att det blev storm och
fick möllan där inte behövdes segel för då var vin-
den så kraftig så då gick det att mala ändå den sorts
kvarnar kallade stubbmöller och dem som är kvar
av den typen har samma namn i dag för många
år sedan det var julastormen 1932 så stod där en
stubbmölla i Värby en liten by som ligger vid stora land-
vägen som går från Malmö till Klägarup byn ligger i Bara-
socken och tillhör Torups gods det blåste ju sålsamt så att
vingarna togs fort och gick så fort att kvarnen fattade
eld och brann upp bronsavordningen var inte stark nog att
hålla när den starka vinden tog fart i vingarna det är
många sådana kvarnar som blev kvar för vinden
och blev aldrig uppbyggda sedan det hände på 1930

Gagelst

och sedan blev det för dyrt med arbetskräften när de mal-
de det mesta hemma. Vid Flödhög och Lundarågen har
har varit två stycken stora holländska kvarnar som
blir möriska på på sätt att vingarna och
ytterskalen ytterskalen blev tagit av resten av
inredningen och tre nya kvarnar äro kvar och
drivas med elektriska motorer båda dessa
kvarnar äro belägna inom Malmö stads om-
råde. En mindre stubbkvarn står vid
Bulltofta vägen på Malmö stads område och äges
av Malmö stads förmännens förening den är utan
vingar det är nog en 30 år sedan den inköptes
av ovanstående förening. En gammal stubbkvarn står kvar
Skabersjö gods gods äger men användes inte numera
den har sina vingar i behåll så den är brukbar men
den äges av greve Thott men har ingen kvarn
som drivas med elektrisk kraft hur gamla dessa kvar-
nar äro har jag aldrig läst på i Bjärnhög

har varit en Stubbamölle som stod på N: Läger
och sedan blea försäld till en granns. lantbr.
Hans Olsson i N: G Bjärshög på 1860 talet sedan för-
sälldes den till en kvarägare vid förflyttningen den
tiden flyttades till N: G blev den ombyggd på samma gång
från stubbamölle till Täljensås vädervärn med träna
kvarnstenar och rikt som användes särskilt vid jul
och påsktider man har aldrig hört omtalas om de kvar-
nar som inte har vingar utan det är sådana som
inte har någon som inte har några kunder som för
den elektriska kraften användes nu mer än före 1930
talet så blir det för dyrt att hålla och arbeta mölledräng
när så möllerna får stå stilla ble de förfarna och
vingarna börja vilka sedan sågades ränder till
bränsla och på de flesta ställen blevo helt ner-
tagna. Det finnes en mindre vattenkvarn i Torup
skog den äges visst av godsägare som Fills i Torup
och står visst mest stilla. På denna kvarn var inte

Har vi haft en vädelskorn mer än en kvarsten och
 kross till ett krossa horn och blandsäd till hästarna. En
 gammal vattenkvarn i Esarp som drives av vatten från en
 å jag tror det är Torna å går förbi Hospitalen och går söder
 om denna inrättning vid kvarnen är en dam där vattnet
 från ån samlas till all den kraft som behöves. I Mölle
 Mölleberga finnes ju en vattenkvarn som drives av vatten från
 Låge å där är ju en samling vatten i ån som går under
 en bro och sedan genom denna in på kvarnhjulet. Vatten-
 tillgången regleras av vatten regleras av brödlämnare
 som äro på samma sida som där vattnet går in på kvarn-
 hjulet så när dessa lämnare som stängas så går vattnet inte
 på kvarnhjulet så stannar kvarnen på när kvarnen
 inte får något vatten. På vintern samlade sig vattnet
 på en äng som som Låge å gick igenom denna äng och det
 ser ut som en vatten. Jag har aldrig hört eller sett
 några andra kvarnar utom den som jag omtalat.
 Det kan ju tänkas att de som levat för en 50 å 60 års

tid sedan kunnat ge besked om saker som här frågas
efter i frågeformuläret. Vattnet som dras kvarnhjulen
kom för det mesta från åar eller stora vatten-
läckor. Hur de äldsta kvarnarna sågo ut kan nog
ingen av den nu levande generationen ge
besked om. Vid Bjärshögskalländska väderkvarn
blev installerad en sädeskross på 1890 talet
av en möllebyggare sådana yrkesmän hör man
aldrig tala om numera kan bodde om jag minns
rätt i Söndala denne möllebyggare var både i Bjärshög
och Lilla Mölleberga och satte nya ringar i väder-
kvarnarna när sådana skulle ombyttas träet till vingarna
var av furu, träet till kuggarna var av ek eller alme om
högst runt foten är det ingen känner till jag har aldrig
sett omtalas man sett att på de vanliga holländska kvarnarna
var grunden murad av gråsten och på stubbamöllerna är
det stora fyrkantiga stenar som är till grunden som hela
kvarnen var gjord på som gjordes så att

8.

alla kvarns sammanfogade så kvarfötens står stilla och
endast själfrö kvarnen vides runt så att vingarna
står rätt mot vinden. De hättor som sitter på holländska
kvarn har samma utseende som de haft den tid jag har
levat de har kanske ändrats på andra orter men
den enda förändring som förkommit är att kvar-
narna förses med sädeskrusar. Ingångarna
kring grunden på holländarna var stensatt med
grästen, något som kallades för snodetyper förkom ej
kvarn på denna ort vore byggda av groft fuktimmer,
har aldrig hört talas om skinnlockan, har aldrig hört eller
sett någon kvarn som varit försedd med ringar av
jern. Tingarna brukade alltid ställas med dem när kvarnen
skulle arbeta så att vinden kom rakt på dem det vill
säga när det blåste från söder så skulle vingarna
peka åt öster och vester när vinden var från sydväst eller
från annat håll så ställes ^{lägges} mottan. Här på orten vore all-
vingarna ställda så att holländarna gingo de höger

om

och på stubbamöllererna spinga de verster om jag har aldrig
sett mer än en sorts segel och aldrig frågat efter om
kvarnseglen hade olika namn den som höll boarn
ägaren för sig spåla Vingarna kunde gå när de ställ-
des så mot vinden som jag föruut omtalat både
sommar som vinter. Någon justering av vingarna
har jag aldrig hört omtalas ej heller någon segelansättning
med vingarna det är inte omöjligt att när de gamla
vingarna blev nerlagda nya sattes i stället som
voro så starka och så att dessa blev på något sätt
justerade av den man som hade med yxa och
hyvel tillserket dem det var två åt gången som det
blev nödvändigt att byta om och få nya vingar. Med dröj-
ringensanordnings tala en äldre person om att
dessa var till att vrida kvarnen så att vingarna stod
mot vinden sådana sådana fanns vid alla viderkvarnar
de voro tillverkade av trä kvarnar som dragits av hästar
har aldrig förkommit, men det har hänt på vintern

att det varit långt väder längre tid på här på
båten måste de närmast liggande socknarna
läta mala och krossa sin säd i lilla mölle-
berga vattenkvarn. Känner icke till ren som
har byggt de kvarnar som finnes kvar eller
de som rivits ner de senaste åren. Min fader
eller min faders far hade reda på var dom hade sin hem-
vist och även vad deras namn var jag förfråga mig
med en äldre boedala om han hade reda på om det var
någon kvarbyggare som han kände så fick jag
det svaret att han hade hört omtalas att en äldre
kvarbyggare hade boddt i boedala men var död
för länge in sedan några yngre har man aldrig
hört omtalas jag tror att numera om kvarn skall
repareras så får kvarnägaren anlita en snickare
eller får han själv om han gör det själv. Den här
omtale hette Olsson till efternamn men hans förnamn kunde
han inte minnas och var dessa yrkesmän borta till

gk 2

ypke är det säkert ingen har reda på någon om vilka kvarnar av dem som jag känner till har varit endast dem som jag ha sett i de närmaste grannsocknarna. Innan vi fick elektrisk kraft och ljus det var ju i slutet av 1800 talet eller också 1900 här på denna ort men de som ägde kvarnar vid denna tid hade mycket malning på vintern i Lilla Mölleberga hade samma kvarnägare både en hölländsk väderkvarn och större vattenkvarn vilka båda kvarnar sors försedda med både sikt och kross när det var lungt väder isynnerhet innan jul så körde en del lantbrukare till Lilla Mölleberga Vattenkvarn och fick malit och siktat så vore de säkra att få hem mjöl till julfäket. Vid sådana tillfällen när det var lungt väder en längre tid så förtjänade dem som ägde vattenkvarnarna pengar det var anställda två stycken möllesvenner som de benämndes på den tiden och när det var som brädest madda de även på nätterna och då måste även kvarnägaren själv hjälpa till med på vattenkvarnen. Kännes inte till någon

II.

som gjort sig särskilt bemärkta och känner icke till vilka
mätt en kvarn skulle ha har aldrig hört omtalas om
någon utlänning varit här på siten som varit kvarn-
byggare aldrig i häller vem som byggde om den stubba-
kvarn som blev flyttad från N:2 till N:5 Bjärsting då
blev ombyggd till holländsk räderkvarn den enda mo-
dernisering som jag känner till är när de skaffa
sig kross att krossa rådd som var bra att fodra här-
tarna med den som skatte kvarnen i de flesta fall
när det som i lilla Nölleberga var två kvarnar
och mycket att mala vid vissa tillfällen så
behövdes det främmande arbetshjälp de år jag
har levat har dessa kvarnar som jag förut omtalat
 varit byggda före min tid. Ägarna voro själv mälare
se den väderkvarn som ligger ner i Tärby under jula-
stormen var godägaren vid Torsep ägare till. Han hade
namnet Boet och titulerades för rikare. Inga kvarnlag
förskom dem som ville ha malit mindre partier rådd rådd

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13.

för kilot vilket präs som de betalte för att få malit
tog jag aldrig reda på men jag vet vad hjälps betala för
den såd jag fick kvadrat till hästarna betalde jag 25 öre för
100 kgr. för korn, blandbädd och ären råg som blev malen till det
det som skulle bakas till grobbröd tog han 50 öre pr 100 kgr vad
han tog för råg eller vetemjöl som blev sikat var det nog
ingen som tog så noga reda på jag har nog hört det någon
gång men totalt glömt bort det. Det hände någon
gång att kvarägaren köpte grisar och tog han i
stället för kontanter 5% av säden som skulle malas
så hade han foder till svinen som han sedan sålde till
slagtare i denna församling församling fanns inga
sädlare byalag. Skiftet som kallades enskiftet ägde
rum år 1806 i denna församling och i handlingar
om detta skifte talas inte om kvarnar. Jag har hört
omtalas att det har funnits en mindre vattenkvarn
vid sege å som gränsar intill min plan och denna
å gör skäl mellan L. Lallerups och Bjärshögs socknar samt

även gör gräns mellan Båra och Örie härader men vilket årtal
att denna händelse skedde vet jag inte. Min farfar som
var född 1813 han och min fader tala om att den som
ägde kvarnen i Kvissle som ligger höder om Bjärshög och
Lrefs är samma vatten som kvarnen i Bjärshög och att
dess två kvarnägare sors avundsjuka på varandra den
som ägde kvarnen i Kvissle samlar mycket vatten i sin
fördärrning till Njarsaften och sedan släp han ut
allt vatten på en gång när denna samling kom fram på
samma gång till möllan vid Bjärshög som den väldiga
vattenmassan ~~och~~ sedan välter omkring och sedan
aldrig blev återuppförd vilket årtal detta hände tog jag
aldrig reda på antagligen har det inträffat i början
av 18-talet. Kvarnen i Bjärshög har nog varit gammal och
icke kunnat stå emot en större vattensamling. Det var
två stenar på Bjärshögs höländska väderkvarn
på den minsta av dessa stenar maldes alltid råg och
sete och på den som var något större maldes alltid vör-

Sådan som skulle fodras till Hästar och svin den som hade eller rättare sagt var innehavare av densamme var mycket noggrann med att inte få blandad sädes-sorterna det var endast vid större kvarnar det var en eller två mjölnardrängar på sådana ställen var en kam-mare insattad där mjölnarna hade sina roorum och sina bästa kläder förvarade. På de flesta ställen var kvarn-ägaren självägaren både herra och dräng. Sedan stod ute på marken när den var huggen till den ^{blev} tor och lades i tröskades sedan i antingen trösklångan eller stod den i stack och sedan passade på när det var raskert väder och träska stackarna och sedan körde till kvarnen med 3 eller 4 säckar blandsäd med 80 eller 100 kgr. säd i varje säckarna vara olika stora sedan de kom till kvarnen så behövdes de icke torhas, mjölnaren tog småt säden och om det var bra vind nå att kunda mala var det en bra hissinnrättning som kopplades till när kvarnen gick och länk om säcken så drog kvarnen upp säcken på

andra våningen också högt upp så att så att den
kom över kanten av det som kallas koarnbängen
Bönderna ville gärna ha sin egen säd till bruk
när den blev ~~malen~~ eller ~~kvassad~~ det var
beskrivna sättet inträffa inte alltid. Det hände ju
ibland att det var långt väder en längre tid på
läste husken av sitt lassin på koarnen och så hjälptes de
åt mjölnaren och ^{drängar} satta dem ovan på de andra bäckar-
na så de stod aldrig ute i dåligt väder. På de större
gårdarna har de själv koarnar som de driver med elck-
trisk kraft. Känner inte till något sådant som bya-
lag om koarn har de var innan skiftet vilket ägde
rum här 1806 och de människor som leved på den
tiden har väl inte intresserat sig att omtala mer än
andra saker som rörde krig m m bönderna var ju en slags
slavar under prästerskapet. En kvänägare blev alltid bjuden
på byakalasen och höstgillen som bönderna alltid ställde
till med en gång om året på höstgillen bjöds ju allt fjäste-
folket.

jämte dem arbetare så med hela sin familj som deltog i
höstarbetet och även deltog i tröskarbetet. Tälldre tider
innan 1900 talet och även när det var in på 1920 talet men
då var det på två ställen så hade haft otur med folk som
gick från de platser de åtagit sig och sedan blev det en
arbetslöshet och så gick höstgillan bort men jag kommer
ihåg att när vi hade gillan eller som de kallades kalas
så fick tjänstefolket extra förplignad någon s. k. ersättning
för höstgillet. Det är säkert långt tillbaka i tiden som mjö-
narna inte tog annan betalning än tull 5% av den malda
såden det var säkert i äldre tider alla som betalade tull.
Jag kommer inte ihåg vad som betalades för brödsäd när den mal-
des två gånger det var inte så stora partier som malde två
gånger betoningen erlades som jag redan omtalat när han
han hade räkning med sig - fick han alltid betalningen
med det samma Tullen om han fick han alltid med det samma
såden var färdigmalen. Mjölaren hade för det mesta sin som
han kunde föda upp med den såd som han tog som tull och

sedan gav svinen för att sedan avyttra dem till slakt
~~Det~~ fanns ju äldana kvarnar som det fanns jord till
i Bjärshög var det ett 1/2 tunnland jord till det
hus som han bodde i. Lilla Mällebärga hade
kvarnägaren så mycket jord så han födde
2 stycken här och 2 stycken kor där var
en 15 eller 20 tunnland som tillhör den nu-
varande ägaren av kvarnen. Av de nuvarande
kvarnägarna är det ingen som jag vet som har
bageri de två stora kvarnar som nu drives med
elektrisk kraft det var Högås och Högamölla-
kvarnen vid Lundavägen brödde köpa råg och vete
och sen den var malen blev den siktad och sedan
försald till allmänheten som sedan bakade fint bröd
av detta mjöl. Mjölbräckaarna var i äldre tider
alltid märkta med bokstäver i exempel A. F. det
betydde Anders Jönsson L. P. betydde Lars Persson o.s.v.
Jag har aldrig hört talas om när det ställdes till

att mala igång en kvarn det skulle väl vara någon
nybyggd kvarn. Vid så som går ^{från} Ringsjön i mellersta
Skåne ligger flera vattenkvarnar som har mycket
malning den ä kallas för Löddeström och Hävlingeån
de vattenkvarnar som ligger där har i flera tider
haft kunder från längre avlägsna trakter och stann
hvar för natten och ställt in hästarna och stannat
stannat även kuskerna fick stanna det var ju stora vattenkvar-
nar så de hade stora lass säd med sig de som hade mindre
lass med sig stanna och fick färdigt så de kunde höra hem
på eftermiddagen jag talade med en hävlingebo som omtala
att där de hade inkvartering för kunder som stanna var
inte som för i Löddeköpinge var en stor kvarnvatten
kvarn som för en 25 eller 30 år sedan drev sin kvarn-
sörrelse i den gamla stilen så stallen kudernas hästar
och kammaren till kuskerna står kvar ännu för
några år sedan köpte hembyggdsföreningen på östen hela
kvarnen och allt vad som hörde till någon malning förekommer ej

på grund av att så många bönder skaffat sig själv
både elektrisk kraft och kvarn därför att det blev något
billigare när man själv malde och riskera inte att få sämre
vara tillbaka från kvarnen än den som var Litsänd
de flesta mjölnarna voro ärliga i detta avseende. Vänta-
tiden på kvarnen gick fort under husarna skulle ju först
fodra och sedan rottna och sedan rätta dem de hjälps och
till med säckarna på kvarnen men det om onda
makter och spöckerier har den nuvarande generationen
inte varit med om. Alla dagar på året var det tillåtet
att mala isymmerst med viltkvarnar därför att det
varit långt väder om söckendagarna så har det blisa om
söndagarna. Läckarna lades aldrig på något särskilt
sätt när de hördes till kvarnen vi här i vår
lilla by hade vi så nära till kvarnen så det har
aldrig blivit ontlat under min tid men det var
under 1800-årtalets tid nog var mer spökehisto-
rier och de äldre skrämde upp de yngre så de trodde

ABM.

M. 13869: 21.

Folklied
Arkiv
Lund

21.

den tiden Bjärshögs väderkors som flyttades från N: 2 till N: 6
i början av 1800 talet kom man aldrig i kontakt med de som
i samma ålder som jag en som var När han var son till en enke
som var mjlkerska vid Spångholms gård och kunde berätta om
spökhistorier som hon onttat för sina barn denne gosse som
fri en söndag och skulle besöka en broden som tjana i
Tullstorp en by som tillhör L. Sallerup den läg väster om
Lege å han gick då över en bro och när han skulle gå
hem på samma ^{väg} så kom han över Lege å han såg då bäckhästen han
simma i ån och han ~~han~~ trodde han skulle ta lutt i honom och
sätta honom på sin rygg och simma längre bort med honom och
sedan släppa så fick han gå hem när han blev befriad från
honom det hade hans moder berättat för honom. Jag mötte honom på mark-
vägen så jag såg han hade grått så berättade då att ^{han} hade sett
bäckhästen men jag ^{såg} inte någon bäckhäst han förklarade då att hans mor
hade sagt att det blott var vissa människor som sagt
sådana spöckerier Jag hörde min fader säga till oss barn

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

M. 13869: 22.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

ABB. N. R. M.

Folk-
livs-
arkiv
Lund

22.

att vi skulle inte tro på allt sådant som de gamla berättade.
om gamla språkhistorier som ofta var överdrivna. därför så har
sådana historier blivit bortglömda när en äldre genera-
tion gått bort. Min fader tala om när han var i 18 eller 20 års
åldern han var född år 1851 så valde skolorädet i Bjärnå
en ung folkskollärare som var utämnad från seminariet
i Lund han var inte gift och hade sina tre rum och
kök på samma hus som skollokalen när kom han
kom som en främling och hade legat där ensam i
rum som låg intill skokummet under de tånnas nätter
hade det sjökat dörrarna slogs upp varje natt och
stängde sig själv igen. han trodde det var för att skolan låg
intill kyrkogården han bad min fader om han ville
ligga i samma rum som han till skolernominen tog
slut vilket han också gjorde så fick folkskolläraren höra
sin lön för den terminen.

När denne reste därifrån så kom en ny ung lärare till Bjärshög han blev utsatt för samma spöcker och hade sett en svart stor hund med eldröda ögon i det rum som han hemta bränsle in till skolan han kunde inte sova på natten efter tiden spöken upp-
set och hållit väsen om mätterna och ville ike stanna och ta platsen som ordinarie. Han var inte gift och var inte rädd för spöken men att jag är rädd för att jag skall inte bevara min hälsa därför att fick inte den sömn som jag behöfd. Därför fick jag Bjärshögs skolråd en ny examinerad folkskolläre han var även ogift men han trodde inte på spöken han var en stor och gäing-
lät böiden och blev av skolrådet anslagen som lärar.